

Mincování

Miroslav Hus

Ražba mincí patřila ve středověku k důležitým hospodářským a politickým fenoménům a byla znakem suverenity a ekonomické úrovně.

V Plzni se mincovalo několikrát, dvě (či možná i tři) starší etapy však patří ještě do mincovny ve Staré Plzni. V Nové Plzni se jistě mincovalo jen v 15. století, další dva případy jsou nejisté.

Výroba mincí ve středověku byla dlouho založena na ruční práci. Středověká mincovna byla dobře organizovanou manufakturou a jednotlivé etapy výroby na sebe přesně navazovaly. Mincovní kov (důlní čili *hertovní* stříbro a měď, ale také *payment*, tj. staré mince, šperky, nádobí a příbory a různé zlomky apod. určené k roztaení) byly v hutí roztaveny na požadovanou kvalitu pro ten který druh mince, zkонтrolovanou *proběrem*. Mince nebyly nikdy z čistého stříbra, ale ze směsi stříbra a mědi. Poté byla slitina ulita ve slévárně (*gyskomoře*) do prutů (*cánů*), které byly v kovárnách (*šmitnách*) roztepány na tenké plechy podle druhu požadované mince. Z plechu potom *minciři* vystříhávali nůžkami nejprve čtverečky (*farfule*) a z nich kroužky. Hotové střížky čili *šrottíky* byly nejprve zakulaceny (*klopovány*) a vyrovnaný (*kvečovány*) a poté v bělirně (*vajskomoře*) vyběleny roztokem vinného kamene a soli. Nahřáté střížky se pak v ražebně (*preghausu*) pokládaly na špalek mezi razidla a *pregeři* mocným úderem kladiva na horní razidlo zhotovili minci. Razidla pro ně zhotovili řezači želez použitím punců i ručním rytím, vydávali je a opatřovali *kolkáři* a nad celým procesem ražby bděl *šmitmistr*. Uvádí se, že z jednoho razidla šlo vyrazit 5 000–10 000 kusů mincí. Prasklá a opotřebovaná razidla se úředně likvidovala,

odstřížky (byl velký odpad drahokovu), stejně jako prasklé a nepovedené střížky a nepovedené mince apod., se samozřejmě opět používaly při tavbě. Ruční výroba byla ulichena od 15. století použitím průbojmíků pro vyražení střížků drobných nominálů a v 16. století (v Čechách až od 17. století) se počínají používat stroje, nejprve stroje válcovací a stříhací, později i razicí. V čele celé mincovny stál *mincmistr (monetarius)*, který svou značkou na minci potvrzoval předepsanou kvalitu a metriku. Od poloviny 15. století měl dohled nad všemi mincovnami českého státu *nejvyšší mincmistr Království českého* – jedna z nejvyšších, možno říci vládních funkcí středověkého českého státu. V rozvinutých mincovnách pracovalo až několik desítek pracovníků, kteří byli na svou dobu poměrně dobře placeni.

Mincovny ve Staré Plzni

Plzeňská mincovna ve Staré Plzni je nejstarší v západních Čechách a jedna z nejstarších u nás vůbec. Význam Staré Plzni dokládá nejen rozsáhlý sídelní areál na obou březích Úslavy a neobyčejný počet kostelů, mimořádné postavení Plzně té doby podrhuje i existence krajských desk (podle vzoru desk zemských), řada knížecích úředníků včetně komorníka – správce knížecích financí – a zejména ražba mincí.

Doloženy máme mince knížete Jaromíra z počátku 11. století. Jsou to unikátní denáry

dvou byzantizujících typů (průměrná velikost 18–20 mm a hmotnost 0,85–0,97 g stříbra ryzosti 850–950/1000) – na lící je poprsí světce (vzhledem k svatozáři jde jistě o stylizovaný Kristův portrét, obdobně jako na byzantských mincích té doby, a jde tudíž o další inspirační okruh českých denárů po jihoněmeckých, fríských a anglosaských vzorech) a opis IAROMIR DVX (JAROMÍR VÉVODA – některé exempláře mají opis zkomolený až k nepochopení; latina byla obvyklým a de facto jediným jazykem na evropských raně středověkých mincích). Na rubu je jednoduchý kříž zdobený v úhlech písmeny C-R-V-X (tedy opět KRÍŽ, jako na některých soudobých denárech německých) a opis PZIZEN CIVO +, což je zkomolený text PLIZEN CIVITAS¹ (obr. 170, s. 367), tedy MĚSTO PLZEŇ. Jsou známy z nalezišť Miastko (bývalý Rummelsburg v Polomorech), Lisówek (bývalý Leissower Mühle u Frankfurtu nad Odrou) a Řivnáč (obec a vrch severně od Prahy) již od 19. a počátku 20. století. Denáry typu C 277 a C 278 se od sebe liší stranově obráceným poprsím Krista.

Podobný je i třetí typ (obr. 171, s. 367), známý mj. z naleziště Žatec 1937, opět byzantizující. Na lící je poprsí knížete s bradkou a s korunou na hlavě, v pláští a s praporcem v pravici a s obvyklým opisem IAROMIR DVX, na rubu poprsí Krista a opis DEXTERA DNI RILZNI, což je zkomolený text DEXTERA DOMINI PILZNI (PRAVICE PÁNĚ V PLZNI – podobně na jiných Jaromírových soudobých denárech je častá formulace *Dexter a Dei*); jde patrně o nejmladší Jaromírovu ražbu.

Pravděpodobně byl v plzeňské mincovně vyrazen i další, tedy čtvrtý byzantizující denár (obr. 172, s. 367). Na lící je prostý kříž s kuličkami na koncích a opis IAROMIR DV+ (tedy obvyklý IAROMIR DVX), na rubu poprsí světce s knihou a opis IHS XPS DNS NOSTE P (písmena S jsou stranově obrácena, místo R je P, celý opis správně znamená IESVS CHRISTVS DOMINVS NOSTER P čili JEŽÍŠ KRISTUS NÁŠ PÁN V P), kde P patrně značí PILZNI (V PLZNI). Je tu ovšem velká

170. Jaromírův denár typu C 277/278, mincovna Stará Plzeň, kolem roku 1010, líc a rub.

171. Jaromírův denár typu C 276, mincovna Stará Plzeň, před rokem 1012, líc a rub.

172. Jaromírův denár typu C 261, patrně mincovna Stará Plzeň, kolem roku 1010, líc a rub.

výtvarná podoba s předchozími Jaromírovými denáry z pražské mincovny (mincmistra Nacuba), snad dokonce z ruky jednoho řezače želez. Na druhou stranu je tento typ vždy v nálezech (nálezy Žatec a Rívňáč) současně s ostatními, evidentně plzeňskými ražbami a minciř mohl přecházet mezi mincovnami.²

Podle některých autorů jsou tyto ražby připisovány údělné vládě Jaromírově v letech 1031–1033, ovšem rozbořem písemných pramenů se zdá, že tehdy o žádný úděl nešlo, musí proto jít o mince řádné knížecí vlády. Jaromír panoval kratičce v lednu 1003 po vynášení Poláků (nebyl tedy na mincování čas), potom od srpna 1004 do dubna 1012 a opět krátce na jaře 1034.³ Vzhledem k tomu, že byzantizující denáry jsou mladší než Jaromírový denáry řezenského typu (tj. ony se stylizovanou kaplicí), pocházejí naše ražby asi z let 1008–1012.⁴ Alokace ražby na vedlejší hradiste nebyla nic neobvyklého, víme, že v 10. století a počátkem století následujícího kromě ražeb v Praze (pomineme mincování slavníkovské) byly mince hojně raženy i na Vyšehradě a také v Mělníce (kněžna Emma, matka Jaromírova), v Kouřimi (Jaromír i Oldřich) a v Brně (Břetislav) a patrně i na Vraclavi (Boleslav II.) a v Chrudimi (Oldřich). Šlo tehdy o přiblížení ražby potřebám místního trhu patrně za občasných, ale pravidelných pobytů panovníka na důležitých oblastních hradech.

Statický, strnulý ekonomický a společenský obraz raného středověku se dynamicky mění na přelomu 12. a 13. století. Rozšiřuje se peněžní hospodářství, probíhá kolonizace neosídlených území, zejména péčí nově zakládaných klášterů a rodící se šlechty, rozvíjí se horní podnikání, později vznikají města se všemi atributy moderního hospodářství. Všechny tyto změny si vynutily i měnovou a mincovní reformu, tj. nahrazení stále horších a horších oboustranných denárů (pokles až k 0,5 g a ryzost i pod 100/1000) novou měnou. Došlo k zavedení měny brakteátové podle sasko-míšeňského vzoru. Reforma proběhla někdy ve dvacátých letech 13. století za vlády

Přemysla Otakara I. (1192–1230). Nové velké jednostranné mince (průměr 40–44 mm a váha kolem 1 g téměř čistého stříbra) byly ale velmi tenké, křehké a v oběhu nepraktické, ovšem výroba byla rychlá a levná.⁵

V té době vrcholil význam Plzně, která se ve dvacátých letech stala údělným knížectvím. Jako plzeňský vládce je připomínán kralevic Václav. Právě tehdy je ražena mince – dvoustranný denár, známý z nálezu v Nehodovi u Plánice roku 1903.⁶ Na lící je v perlovci korunovaná hlava (resp. hlava v čapce a s diadémem) zpříma, ozdobená kolem 2 + 2 kroužky, porušený opis líce je +VENCE---AVS --X P---N, což znamená WENCEZLAVS DVX PILZEN (VÁCLAV VÉVODA PLZEŇSKÝ). Na rubu je v hladkém kruhu idealizovaný obraz města, tj. hradební zed' na obou koncích s věží a uprostřed stanová střecha zakončená růžicí, rub je bez opisu. Obraz města má jistě symbolizovat sídlo údělného vévody, tj. staroplzeňské hradiste, a titul potvrzuje existenci plzeňského vévodství. Zobrazení hlavy na lící je velmi podobné jiným portrétem panovníka na oboustranných denárech Přemysla Otakara I. i Václava I. a podobá se i hlavám na soudobých denárech jihoněmeckých. Denár pochází patrně z doby někdy před rokem 1228 (obr. 173, s. 369).

Další jistě plzeňskou mincí je denár (obr. 174, s. 369),⁷ na jehož lící je v perlovci postava panovníka s praporcem a štítem a porušený opis W---E-L-VS. DVX (tj. WENCEZLAVS DVX čili VÉVODA VÁCLAV), na rubu opět v perlovci královská koruna s vysokým obloukem zdobená liliemi a perlami a opis SANCTI WENCEZLAI. Vzhledem k tomu, že postava nemá svatozář, nejedná se o sv. Václava, ale o mladého vévodu plzeňského (a budýnského) Václava, jak ostatně dokládá i titul v opisu. Koruna (mohlo by se jednat o původní přemyslovskou královskou korunu) symbolizuje mincovní právo i údělné panství odvozené od královského majestátu. Tento denár byl ražen možná již při příležitosti potvrzení vévody Václava nástupcem krále

Přemysla Otakara I. v roce 1216 nebo spíše při příležitosti volby mladším králem v roce 1228.⁸

Zajímavé je, že počínající ražba velkých brakteátů nemá v západních Čechách ohlas; z rozboru nálezů mincí víme, že tu kolovaly převážně cizí mince, tj. řezenské a chebské feniky. Je možné, že právě ražba nových plzeňských (nyní již kvalitních) denáru měla vytlačit z oběhu cizí minci a přitom by šlo o ražbu „tradičních“ mincí, a ne nových brakteátů.⁹

Do staroplzeňské mincovny dvacátých let můžeme hypoteticky přiřadit další velmi podobné denáry (jediné české dvostranné denáry Přemysla Otakara I. a Václava I.), opět snad z rukou jednoho řezače želez (obr. 175, s. 369). Je to denár, na lící s korunovanou hlavou v perlovci a opisem PREMI-- REX + (tj. PREMIZL REX čili KRÁL PŘEMYSL, na některých mincích je opis porušený nebo nečitelný), na rubu v perlovci s poprsím světce v mitře a opisem SANCTVS WENCEZLAVS.¹⁰ Tento denár je do staroplzeňské mincovny dvacátých let přiřazován hypoteticky, ale s velkou pravděpodobností. Existuje v řadě variant, lišících se drobnými odchylkami v kresbě. Koruna na lící je podobná koruně předchozího denáru C 703, pouze na vrcholu není lilie, ale kříž. Provedení obličejů je velmi podobné provedení obličeje u plzeňského denáru C 702 a denár je tak opět datován do dvacátých let 13. století.

Dalším je denár obou králů. Na lící je v perlovci korunované poprsí panovníka s liliovým žezlem před obličejem a opis + REX PREMIZL (KRÁL PŘEMYSL), na rubu v hladkém kruhu korunovaný lev a opis + REX WENCEZLAVS (KRÁL VÁCLAV). Je to jedno z nejstarších zobrazení lva na českých mincích, byť ne nejstarší. Tento denár jistě pochází rovněž z doby korunovace Václava I. na mladšího krále roku 1228 a spolu s předchozím jde o jediné české dvostranné denáry Přemysla Otakara I. a Václava I., opět snad z rukou jednoho řezače želez. Známe je ze čtyř nalezů, mj. i z blízkého Újezda u Cerhovic či z největšího depotu mincí 13. století u nás v Jezdovicích u Jihlavy 1926.¹¹ Všechny oboustranné denáry jsou velké

173. Denár vévodky Václavy typu C 702, mincovna Stará Plzeň, před rokem 1228, líc a rub.

174. Denár vévodky Václavy typu C 703, mincovna Stará Plzeň, před rokem 1228 (snad 1216?), líc a rub.

175. Denár vévodky Václavy a krále Přemysla typu C 700, patrně mincovna Stará Plzeň, kolem roku 1228, líc a rub.

176. Denár vévody Václava a krále Přemysla typu C 701, patrně mincovna Stará Plzeň, po roce 1228, líc a rub.

17–19 mm a váží 0,7–0,95 g vysoké ryzosti stříbra kolem 850/1000 (obr. 176, s. 370).

Je zajímavé, že pokusy razit vlastní minci konkurenční cizí fenikům se nesetkaly s úspěchem a ani nové české brakteáty (střední a malé brakteáty po reformě Přemysla Otakara II. kolem roku 1260 s průměrem 28–31 mm a hmotností 0,6–0,8 g, resp. 17–19 mm a 0,3–0,4 g) si nezískaly v západních Čechách oblibu. Změnu nepřinesla ani druhá část reformy, tj. decentralizace ražby do oblastních mincovních (těch vzniklo v Čechách a na Moravě 26, mj. i v blízkých Klatovech a snad i v Sušici, také v nedalekém Žatci). Stále tu až do konce století dominují jihočeské feniky, byť českých mincí přibýlo.¹² O neúspěchu těchto pokusů svědčí výjimečným způsobem privilegium krále Václava II. někdy z poslední pětiny století, a to povolení mincmistru Eberlinovi (či Eberhardovi) vydávat v Plzni minci řezenského rázu. Toto privilegium známe z formuláře Zdeňka z Třebíče (různé vzory úředních listin z doby před rokem 1292).¹³ Právě zde najdeme zmínku o pronájmu mince v celých Čechách na rok za sumu 14 000 hřiven stříbra a pro Plzeň je tu uvedena poznámka ve smyslu, že jestliže pražské mince nebudou v Plzni v oběhu, svolujeme,

aby se tam razily mince řezenské (*item si denarii pragenses in Pilsna loco cursum non habuerit, suo iure concessimus ipsi, ut ibidem ratisponenses denarios debeat fabricare*). Smlouva bohužel není datována, ostatně celý formulář je dost nespolehlivý, co se týče jmen a roků, ale o faktu nelze pochybovat.¹⁴ O tom, že se v Plzni razily napodobeniny řezenských feniků, nepochybuje ostatně ani německá literatura, ovšem s tím, že se těžko či vůbec nedají odlišit od originálů.¹⁵ Přesto z nálezů mincí na Plzeňsku (např. Stříbro a Starý Plzenec) můžeme k témtu ražbám snad přičíst oboustranné fenikové denáry té-měř čtvercového střížku s obrazem korunované hlavy doprovázené dvěma hvězdičkami nebo křížky na lici, s orlem v kruhu a rozetkami kolem na rubu, bez legendy, jak bylo u feniků obvyklé, o rozměrech cca 16 x 16 mm a hmotnosti kolem 0,8 g (obr. 177, s. 371).¹⁶ Známe i půlfeniky podobného obrazu o hmotnosti cca 0,24 g a rozměrech cca 13,5 x 14,5 mm.¹⁷ Všechny jsou velmi vzácné. Tato činnost ovšem netrvala dlouho a nepřinesla potřebný užitek. Od třetí třetiny 13. století význam Staré Plzně z různých důvodů upadá, hrad je postupně opuštěn, městské osídlení řídne a je přesídleno a ze Staré Plzně se stává komorní městečko, od 15. století přejmenované na Starý Plzenec.

Mincovny v Nové Plzni

Další etapa mincovnictví patří již do Nové Plzně. Zajímavá je poznámka v kronice Šimona Plachého z Třebešnice vážící se k roku 1507, že přímo v počátcích města se v Nové Plzni mincovalo a že *dobrý důchod k obci ... přichází*.¹⁸ Hmotné doklady nemáme, je to i nepravděpodobné – mincovní a měnovou reformou Václava II. z roku 1300 byly přeneseny všechny stávající mincovny do Kutné Hory (plzeňská tu již není zmíněna) a zaražen byl pražský groš a pražský parvus (leda by to byla jen krátká etapa 1295–1300). Kupodivu je však jakási výroba mincí v Plzni potvrzena ještě jedním

pramenem.¹⁹ V kupní smlouvě z února 1344 dosvědčuje totiž městská rada, že farář Reichlin kupuje od měšťana Dominika Budějovského dům, ležící mezi domy Berchtolda Šmidmulnera a Mikuláše mincíře. Přesné určení mincíře Mikuláše je dosud nejisté. Těžko to mohl být mincíř ještě ze staroplzeňské mincovny před rokem 1300 (muselo by mu být jistě přes 80 let), nemohl to být ani kutnohorský mincmistr Mikuláš Ruthard (připomínán v letech 1330–1345). Snad se jednalo o bývalého mincíře z esemérní mincovny přísečnické v Krušných horách (podnik krále Jana, snad z let 1340–1344, v roce 1351 již neexistovala), založené ze spekulativních důvodů na chudých stříbrných žilách.²⁰

Nemáme-li přesných zpráv o plzeňském mincování ve 14. století, máme již přesné zprávy o mincování v 15. století. V neklidných dobách po husitských válkách se proti králi Jiřímu ustanovila v listopadu 1465 opoziční katolická Zelenohorská jednota. Plzeň se stala čelným členem. Jednota zelenohorská požádala o pomoc i císaře Fridricha III. Ten skutečně uznal 21. února 1467 Jednotu za válčící stranu a oprávnil ji razit v Plzni vlastní minci, ovšem stejněho čísla a zrnka, jak je v Čechách obvyklé (*in der stat zu Pilsen auf das korn und aufzahl der munss, so yetz im kunigkreich Behheim gemunsst wirdet, ze slahen und ze munnsen zu vergunnen*).²¹ Nešlo jistě o ražbu grošů – tehdy se v Čechách již (ještě) nerazily a sám Jiří z Poděbrad je razil až od roku 1469, šlo tedy o ražbu kruhových bílých peněz se lvem, tedy sedmink groše. To jsou jednostranné drobné mince, na lící je v hladkém kruhu český lev s hřívou ztvárněnou dvěma až třemi řadami půlměsíčků, s hlavou okrouhlou s jasně otevřenou tlamou a se zřetelným okem a uchem, rub peníze je prázdný. Známe skutečně řadu bílých peněz (většinou v soukromém držení z neohlášených nálezů poslední doby, jen několik je ve veřejných sbírkách – kromě Západočeského muzea v Plzni jsou i v Národním muzeu), které se výtvarným rázem liší od běžných kutnohorských bílých peněz – mají totiž mohutné obdélné hlavy a tlamy jen nepatrně otevřené

a zvláště je typické ztvárnění hřivy obdélníčky místo půlměsíčků. Existuje i řada variant (korunovaná hlava lva i hladká, mohutné ucho i ucho nezřetelné atd.), muselo být tudíž i více razidel, což svědčí o dlouhotrvající ražbě. V průměru jsou tyto nové mince menší než oficiální kutnohorské ražby (ty mají často, byť ne vždy, průměr kolem 15 mm a hmotnost téměř 0,5 g). Jsou totiž velké cca 13,4–14,2 mm a mají hmotnost 1/4 až 1/3 g (i ryzost byla patrně nižší než kutnohorských cca 245/1000).²² Jejich určení do plzeňské mincovny ovšem není zcela jisté (obr. 97, s. 222). Potvrzení ražeb známe i z písemných pramenů – jednak z mincovního řádu krále Jiřího z roku 1469 (*jakož některí svévolně proti všemu právu nespravedlivě minci*

177. Napodobenina řezenského feniku, snad mincovna Stará Plzeň, 1280–1290, líc a rub.

naši tepú),²³ tak i z Paměti Šimona Plachého z Třebnice. Ten připomíná plzeňské mincovní úředníky Benedikta Šafránka a od roku 1470 Jana Tomáškovic a Jana Chrtu z Tachova.²⁴ Jsou to známá jména – všichni byli v šedesátých až osmdesátých letech členy městské rady. Jsou připomínány i náklady na pořízení želez, na výkup drahokovu atd. Produkce mincovny patrně nebyla velká – Zelenohorská jednota trpěla nedostatkem financí – a nebyla k jejím mincím ani důvěra. Víme, že lidé je odmítali přijímat (např. v Soběslavi roku 1469 nutili šternberští úředníci násilně mince do oběhu).²⁵ Nevíme, jak dlouho mincovna v Plzni pracovala. Privilegium bylo císařem stanoveno již v květnu 1467 na deset let a snad bylo skutečně dodrženo. Víme, že roku 1477 skončilo funkční období Matyášova hofrychtére Jana Panušky, který byl plzeňským měšťanem, a v roce 1478 byla uzavřena olomoucká dohoda Matyáše a Vladislava II. o vzájemných právech – o existenci plzeňské mincovny by se jistě jednalo.²⁶ Ostatně již roku 1479 uznala Plzeň Vladislava i za svého krále. Mincovna byla v Plzni umístěna patrně v budově staré radnice (č. p. 106/107 na východní straně náměstí).²⁷ Surovinovou základnou byl zřejmě většinou pagament nebo výnosy těžby stříbra ze západočeských revírů – Stříbra, Nalžovských Hor, Hor Matky Boží, Příbrami, Horního Slavkova, Plané, Teplé, snad již i z Rudohoří.²⁸ Technické záležitosti, provoz i obstarání ostatních surovin a potřeb i získání odborného personálu jistě nebylo ve velkém a bohatém městě problémem.

Poslední zmínka o možném plzeňském mincování pochází z roku 1507 – jde o známé plzeňské mincovní privilegium. Na přelomu 15. a 16. století se stala Plzeň jedním z nejbohatších a nejrozvinutějších měst v Čechách a mj. i čelným členem plzeňského landfrýdu. Její zvýšené sebevědomí se odrazilo mj. i v zátcení zemského škůdce Jana Bavůrka ze Švamberka a v jeho popravě. Bavůrkovi příznivci však v červnu a červenci 1507 město odvetou několikrát vypálili (viz kapitola Hospodářský a urbanistický vývoj 1437–1526).²⁹ Na novou

výstavbu bylo třeba mnoho peněz. Plzeň se obrátila o pomoc v první řadě ke králi a argumentovala i dřívější ražbou mincí.³⁰ Skutečně Vladislav II. dopisem z Budína dne 12. září povolil, aby *oni ... do 10 let ... v městě jejich Novém Plzni mincovati a minci bítí a dělati mohli, avšak na ten způsob na zrno a případu, kteráž se v minci naši Hor Kuten zachovává ... a jináč nic.*³¹ Plzeňská mincovna měla být ve všem podřízena kutnohorské, ta by vysílala svého *proběře* (*frzuchara*) a kutnohorský mincmistr by i Plzni vydával razidla. To vše by ovšem znamenalo, že případné plzeňské mince (výnos měl jít výlučně na nápravu škod vzniklých pozárem) by nijak nešly odlišit od kutnohorských.

Skutečně v té době v Kutné Hoře známe dva řezače želez – kromě starého Hanuše z Řásné nové i Zikmunda z Liboslavě³² – a opravdu se v té době vyskytuje kromě obvyklých jednostranných bílých peněz Vladislava II. tyto mince v jiné úpravě. Základní pojetí je obvyklé – na líci v perlovci český lev, opis ve vnějším perlovci *VLADISLAVS SECUNDVS RB* (RB jako REX BOHEMIAE), česky *VLADISLAV DRUHÝ, KRÁL ČECH*; opis je velmi často nedoražen a málo čitelný. Rub je prázdný (a jde tudíž o mladší typ bílých peněz – jednostranné mince se razily od roku 1497, starší dvoustranné peníze měly na rubu korunovanou iniciálu W). Nové mince jsou však typické svým velmi gracilním lvem s nápadným jazykem a se slitou hřívou (ne tedy ztvárněnou měsíčky), v opisu se kombinuje gotická majuskule a kapitála, např. u jména krále jsou kapitálou téměř vždy písmena A, L, někdy i R a C, ostatní jsou gotickým písmem, zkratka RB je téměř vždy kapitálou (obr. 99, s. 229).³³ Hmotností 0,35–0,48 g a průměrem 14,6–15,7 mm se ale neliší od bílých peněz prokazatelně kutnohorských (podle mincovního nařízení 0,44 g ryzosti stříbra 375/100, průměr cca 15 mm), což by samozřejmě potvrzovalo splnění podmínek ražby. Jistě také mohou pocházet z Kutné Hory, ale možnost ražby v Plzni tu je také; je to jediný jiný náznak, resp. potvrzení privilegia. Žádné jiné zprávy o plzeňském mincování nemáme,

že to ani v plzeňských pramenech, jen o jakyhosi pokusech Plzeňských získat informace technického rázu k ražbě.³⁴ Zda ovšem k ražbě došlo, v pramenech není. Proto lze o mincování v letech 1507–1517 spíše pochybovat. Proti mincování svědčí i řada variant mincí (viz opisy), a tudíž několik razidel, což by vypovídalo bud' o dlouhotrvající ražbě v jedné ražebně, nebo o rozsáhlém provozu s řadou současně pracujících ražeben, což není pravděpodobné. Nebylo by to ostatně jediné privilegium, které se nerealizovalo – podobná mincovní privilegia obdržel Zdeněk Lev z Rožmitálu roku 1513 a Petr z Rožmberka roku 1521, nikdy však nebyla uvedena v život.³⁵ Důvodem byl odpor kutnohorské mincovny i nejvyššího mincmistra, kteří se obávali ztráty monopolu a krácení příjmů. Plzni bylo zřejmě pomoženo především jinak – darováním komorního platu od kostela sv. Apolináře v Praze na pět let, komorního platu ze Žatce na devět let či odpuštěním pravidelných plateb podkomořímu celkem na 20 let.³⁶

Počátek 16. století tak byl (pokud ovšem bylo využito mincovní privilegium Vladislava II.) dobovou posledního rozmachu mincovnictví na Plzeňsku. Skončila tak bezesporu zajímavá část západoceských dějin, která ponechala současníkům nejen vzpomínky či písemné prameny, ale i „historii raženou v kovu“ – hotové stříbrné mince. Dodnes slouží k poznání života v minulosti a jeho složitosti.

Velkým problémem mincování v Plzni je ovšem nedostatečná pramenná základna (vinou nekompetentní městské správy bylo v letech 1837–1871 prodáno jako makulatura na sběr na pět tun městských písemností nevyčíslitelné historické hodnoty³⁹). Z písemných pramenů nelze více získat a snad další nové nálezy mincí v západních Čechách přinesou nové hmotné důkazy, které naše závěry doplní a zpřesní. Většina dochovaných plzeňských mincí jsou totiž unikáty nebo jde jen o několik kusů.

- 1 CACH, F. 1970, č. C 277, C 278; HÁSKOVÁ, J. 1964, s. 98–105.
- 2 CACH, F. 1970, č. C 276; HÁSKOVÁ, J. 1964, s. 98–105.
- 3 CACH, F. 1970, č. C 261; TYŽ 1960, s. 50, 51; HÁSKOVÁ, J. 1964, s. 98–105.
- 4 JEČNÝ, J. 1920, s. 49.
- 5 KRZEMIEŃSKA, B. 1970, s. 508–525; TÁŽ 1977, s. 262–270.
- 6 CACH, F. 1960, s. 57.
- 7 HÁSKOVÁ, J. 1983, s. 156–157.
- 8 CACH, F. 1974, č. C 702.
- 9 CACH, F. 1974, č. C 703.
- 10 CACH, F. 1974, č. C 703.
- 11 KLÍMA, V. 1983, s. 1, 5, 6.
- 12 CACH, F. 1974, č. C 700.
- 13 CACH, F. 1974, č. C 701; šířeji HÁSKOVÁ, J. 1964, s. 98–105; KLÍMA, V. 1983, s. 7; srov. též SKALSKÝ, G. 1939, s. 23–40.
- 14 HÁSKOVÁ, J. 1983, s. 160.
- 15 RBM II, č. 234, s. 1014–1015.
- 16 JEČNÝ, J. 1920, s. 50–51; TUREK, R. 1976a, s. 3–6; CACH, F. 1973, s. 44.
- 17 CACH, F. 1973, s. 43–44, pozn. 19. Tam i příslušná německá literatura.
- 18 KAISER, L. – MILITKÝ, J. 2006, s. 238, obr. 5.
- 19 KAISER, L. – MILITKÝ, J. 2006, s. 236–237, obr. 2.
- 20 PAMĚTI PLZEŇSKÉ, s. 105.
- 21 LISTÁŘ 1, č. 59, s. 66; HRUŠKA, M. 1883, s. 13.
- 22 JANGL, L. 1977, s. 33–40.
- 23 LISTÁŘ 2, č. 161, s. 146–150.
- 24 HÁSKOVÁ, J. 1991, s. 114–115, 246, č. 383–384; ZČM, podsbírka numismatická, fond Platidla, i. č. N 14 057.
- 25 SPÁČIL, B. 1974, příloha č. 2, s. 148; PDZ 2, s. 357.
- 26 PAMĚTI PLZEŇSKÉ, s. 105, 106.
- 27 CASTELIN, K. 1953, s. 242–243.
- 28 CASTELIN, K. 1953, s. 241.
- 29 JEČNÝ, J. 1920, s. 52.
- 30 POŠVÁŘ, J. 1957, s. 25–26.
- 31 PAMĚTI PLZEŇSKÉ, s. 103–104; LISTÁŘ 2, č. 676, s. 569–570.
- 32 PAMĚTI PLZEŇSKÉ, s. 105; JEČNÝ, J. 1920, s. 51.
- 33 PAMĚTI PLZEŇSKÉ, s. 105, pozn. 1; LISTÁŘ 2, č. 686, s. 577–579.
- 34 HÁSKOVÁ, J. 1971, s. 17.